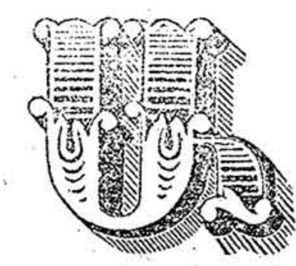
ՀԱՏԸ 5 ՄԻԼԻԷՄ

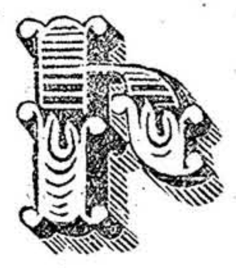
ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

		Տարեկան	Վեցամսեայ
ԵԳԻՊՏՈՍ	Ղ. Ո.	80	40
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ	Ֆր.	20	10

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՏՕՆԱՏԷՐ՝ ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՕՐԿԱՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՇԱԲԱԹԸ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ
Շարա Ապու Տարտար, Թիւ 16
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ

ՀԱՍՑԷ
Journal AREV
B. P. № 600
Alexandrie, EGYPTE

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳՐԱՊԵՏ՝ ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ՄԵԾ ԱԶԳԵՐ ՈՒ ՊԶՏԻԿ ԱԶԳԵՐ

Ո՛չ մէկ պատերազմ այնքան բեղուն և հարուստ եղած է՝ որքան ներկայ տիտանամարտը՝ չլսուած տեսիլներով ու տրամադիկ դրուագներով, որոնք մարդկային զգացմանց ամբողջ սանդղակը կը թրթռացնեն մէկ ծայրէն միւսը, անդերազանցելի սարսափէն մինչև ամենախոր կարեկցութիւնը, հոգեցունց սքանչացումէն մինչեւ ամենադաժան զարշանքը։

Նայեցէ՛ք. այս րոպէիս, եղերաշուք մեծութեամբ տեսարան մը ծաւալելու վրայ է Եւրոպայի հարաւ-արեւելեան կողմը. պզտիկ ժողովուրդ մը, Սերպիա, երեք յաջորդական պատերազմներէ յոգնած ու նուաղած, բայց անհատնում քաջութեամբ ու յամառութեամբ անսպառօրէն պայքարելով, պաշտպաններու ցանցառացած շարքերով, բայց աներկիւղ ու անպարտելի հոգւով մը զէնուզրահուած, իր հայրենի սրբազան հողը և զայն խորհրդանշող անկախութիւնն ու պատիւը պահպանելու համար, գերագոյն պրկումով մը աղեղուած իր լեռներուն և անոնց չափ անառիկ իր ցեղային հպարտութեան բարձունքներուն վրայ, դէմ կը դնէ ամենէն ահարկու յարձակումին որ խոյացած ըլլայ ո՛և է ժողովուրդի վրայ. ան, մէկ կողմէն ճակատ ու կուրծք կուտայ զինուորական երկու հսկայ տէրութեանց, և միւս կողմէն՝ կռնա՛կ, — իր կորիճ լեռնականի լայնափէճ կռնակը — վատոգի դրացիի մը, որ իր բոլոր ուժովը, և իր ատելավառ քինախանձ հոգիին կուտակուած մոլեգնութովը յառաջ կը նետուի խուլէն զարնելու համար զայն։

Ցայտնի չէ դեռ թէ ինչ պիտի ըլլայ վախճանը հերոսական դժբաղդութեամբ վսեմացած այս ժողովուրդին, բայց ազգերու տիեզերական Պանթէոնին մէջ պատուոյ ու փառքի առաջին տեղերէն մին կը գրաւէ այժմէն այս պզտիկ ազգը, որուն տարիէ մը ի վեր ապրած, կերտած պատմութիւնը զինքը հաւասար ու ասոխճանակից կ'ընէ անցեալ ու ներկայ ամենէն մեծ ազգերուն։ Երեք անգամ, զինուորական վիթխարի տէրութեան մը, Աւստրիոյ մեծաշունդ կերպով սկսուած ու վերսկսուած յարձակողականը ամօթալի պարտութեան մը և բազմակորուստ խուճապի մատնող սերպիական փոքրիկ բանակը ամիս մըն է որ գերապատկուած կոյուով մը կը դիմագրաւէ գերմանօ-աւստրօ-պուլկար համակեդրոն խուժումներուն, որոնք հիւսիսէն, արեւելքէն ու հարաւէն կը յառաջանան պողպատէ և հուրէ սոսկալի թեւերու մէջ զինքը բռնել խեղդելու համար։ Ու ան՝ զէնքերը չի նետե՛ր ու չի փախչի՛ր լերդաբեկ, այլ կը մաքառի անյողդողդ ու անվհատ, որպէս թէ ունենար բացարձակ հաւատքը յաղթանակին որուն արժանի է, որպէ՛ս թէ սպառնալից մօտեցող վտանգը աւելի մեծ չըլլար քան մարդկային ամէն քաջութիւն, քան ազգային ամէն պատուախնդրութիւն։ Անոր հոգին ի սպառ կը մերժէ՛ անձնատուր ըլլալ։

Ու դիտեցէ՛ք դիւախումբը յօշոտիչ գիշատիչ ազգերուն, որոնք, բարոյական մեծութիւնն ու զօրութիւնը դիւցազնադէմ ներկայացնող այս ափ մը մարդոց դէմ կը դաւեն, կ'արշաւեն մոլեգին։

Անոնցմէ երկուքը է՛ն հզօրներէն են աշխարհի. այսահար փառատենչութեան, աշխարհակուլ յափշտակութեան, համայնածախ հըրդեհումի վիթխարի ուժեր, որոնք բարոյական ամէն լոյսերը շիջուցանելու, ամէն մեծութիւնները ցածուցանելու, ամէն բարձրութիւն տապալելու, ամէն սրբութիւն և ազատութիւն ուրանալու և բռնաբարելու համար միացած զուգուած են ու անողորմ պատերազմ մը հըրատարակած՝ դարերու քաղաքակըրթութեան դէմ։ Ու իրենց մեղսակից, ոճրակից ունին Արեւելքի ամենէն բռնաւոր ու չարագործ ուժը, Թուրքիան, և ափսո՜ս, ուրիշ պզտիկ ազգ մը, սորկութենէ դեռ երէկ ազատած, և որ ազատութեան անարժան իր հոգին ծախե՛ր է աշխարհաւեր չարիքին երկու Մեֆիսթոֆելէսներուն, Վիլհէլմ և Ֆրանսուա-Ժօզէֆ դժոխառաք զոյգին։

Երբե՞ք համանման տեսարան մը չէ՞ր որ եղերականօրէն արշալուսեց բոցավառեց եւրոպական պատերազմին ծագումը։ Ժողովուրդներուն Դաւիթը՝ Պելճիքան չէ՞ր որ առնացի կանգնումով մը ցցուեցաւ տէրութեանց Գողիաթին, Գերմանիոյ դէմ, Պելճիքան, այդ խաղաղասէր ու շինարար ժողովուրդը, որ հին ժամանակաց արժանի ասպետական թագաւորի մը ելեքտրացունց մղումին տակ, յանկարծ այն աստիճան դիւցազնացաւ որ րոպէ մը իսկ չի վարանեցաւ իր անհունն տկարութեան վրայ ընդունելու բովանդակ ջախջախիչ ծանրութիւնը աշխարհի ամենէն հզօր բանակին, կուրծքին ստանալու առաջին ահեղ թափն ու բաղխումը անոր արշաւանքի շղթայազերծ ուժին։

Ի՛նչ տարօրինակ համադրութիւններ և հակադրութիւններ պարզեց այս պատերազմը։ Նիւթապէս տըկար բայց ոգւով հզօր ժողովուրդներ միացան մեծ ազգերու, և ինքզինքնին արժանի ցոյց տուին անոնց։ Ուրիշներ մեծ էին նիւթական զօրութեամբ, բայց բարոյապէս փոքր ու ցած, ու անոնք ալ գտան իրենց արժանի պզտի՛կ ազգեր։ Համասեռ արժէքներու փոխադարձ ի՜նչ խորհրդաւոր ձգողութիւն, ի՜նչ ճակատագրական յարակցում ու համաձուլում։ Փոքր Պելճիքան և Սերպիան այնքան մեծ հանդիսացան որքան իրենց մեծ Դաշնակիցները. սկայազօր Գերմանիան ու Աւստրիան այնքան փոքրոգի յայտնուեցան որքան անկեալ Թուրքիան, և որքան անոր բռնապետական լուծին դարաւոր հեւքը տակաւին հոգւոյն վրայ կրող Պուլկարիան, աւա՜ղ...։

⁂

Պելճիքայի անկախութեան արիւնաուշտ բռնաբարման ոճիրովը սկսուած այս պատերազմը կը շարունակուի Սերպիոյ սպաննութեան եղեռնափորձովը։

Աստուածային արդարութեան ի՜նչ հոյակապ, ու գերադրականօրէն բարոյացուցիչ, տեսարան մը պիտի ըլլար, եթէ Ֆլանտրներու մէջ իր գործած անքաւելի մեղքին պատուհասը Գերմանիա կրէր Պալքաններու այս եղերական անկիւնին մէջ, ուր իր Մաճառ, Պուլկար ու Թաթար մեղսակիցներուն հետ ձեռք ձեռքի, մոլեդնօրէն կը ճգնի դերեզմանը փորելու ազգի մը զոր իր դիւցազնութիւնը անմահացուցած է արդէն։

Ու մեծ Դաշնակիցները հո՛ն են արդէն, պատուհասը դարբնելու զբաղած։

ՄԻՔԱՅԷԼ Ս. ԿԻՒՐՃԵԱՆ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ա՛Դ ՊԱԿԱՍ ԷՐ...

Կարդացի՞ք ալլեցուցիչ հեռագիրը.

«Բարբէի հելլէնական դեսպանը արտաքին գործոց նախարարին հաւաստեց որ Յունաստան ո՛և է թշնամական դիտաւորութիւն չի տածեր Մակեդոնիոյ մէջ գտնուած Դաշնակից զօրքերուն դէմ, և թէ անհիմն են այդ մասին գերման թերթերուն մէջ երեւցած լուրերը։»

Զմայլելի չէ՞ք գտներ յունական նոր դիրքը, կամ, ուրիշ բառերով, յունական հնաշխարհիկ չէզոքութեան անդադար կրած հոլովումը, առած վերջին ձեւն ու գոյնը։

Ա՛լ կ'երեւի թէ խնդիրը յունական չէզոքութեան Դաշնակիցներուն ի նըպաստ վերջանալուն վրայ չէ...։ Կազ անցա՛նք... կը խորհին անոնք. միայն թէ մեզի դէմ չի դարձնէ իր զէնքերը. որովհետեւ, ինչպէս որ գիտէք, յունական չէզոքութիւնը, երբ ինքզինքը շատ յարգող, այսինքն լուրջի առնող չէզոքութիւն մը, զինուորեալ և զինեալ է յաւից գլուխ...։ «Պատերազմական ոտքի» (pied de guerre) վրայ կանգնուն չէզոքութիւն մըն է ան, հելլէն(!) դիցաբանութեան Յանոսին պէս երկու երեսներով, որոնց մին Դաշնակիցներուն կողմը դարձած է և միւսը՝ Գերմաններուն, ժըպտելով մէկին կամ միւսին, կամ երկուքին ալ միանգամայն, կարող՝ նաեւ յանկարծ յօնք պատելու ա՛յն խումբին, մինչ միւս երեսը կը շարունակէ ժպտիլ ա՛յս խումբին...։

Կ'երեւայ թէ շրջող զրոյցները բաւական վրդովիչ են եղեր որ Յունական կառավարութիւնը հարկ զատեր է պաշտօնական հաւաստումներու։

Ա՛հ, այս մարդիկը անիրաւ տեղը չէ որ Նրբամիտ ու խորագէտ Ոդիսեւսի շառաւիղները կը կոչուին...։

Այնպէս մը ընելու, շարժելու վրայ են կարծես՝ որ Դաշնակիցները, որոնք մինչեւ վերջերս իրենց միջամտութեան վրայ յոյս դրած էին իրաւամբ, շնորհակալ, ի՛նչ կ'ըսեմ, երախտապարտ ըլլան իրենց՝ Գերմանօ-պուլկարօ-թուրքերուն հետ չի միանալնուն համար...։

Հաւատացէ՛ք որ այս մարդիկը կարող են իրենց յաւիտենական չէզոքութիւնը այնքան սուղ ծախելու վճռական Դաշնակիցներուն՝ որքան պիտի վաճառէին իրենց զինեալ աջակցութիւնը Պալքաններուն մէջ։

* *

Քա՛ղցր երկիր, շիտակը, քա՛ղցր բովանդակ սիրտ առնող կամ խանդըվառող քաղցրութեամբը Կորնթոսի համբաւաւոր չամիչներուն...։

Կ'ուզէ՞ք իմ վերջնական ու հակիրճ կարծիքս յունական գործերուն վրայ։ Ես համոզուած եմ որ այս գործերը վարողը ո՛չ Վէնիզէլոսը եղած է, ո՛չ Կունարիսը, ո՛չ հիմակուան Դաւլիճն է, ո՛չ ալ Կոնսթանթէն ամենազօր արքան։ Զէ՛. զանոնք միահեծան վարողը՝ դաւաղան մըն է, մոգակա՛ն, այնչափ կրնայ ըլլալ, որովհետեւ անիկա ոչ այլ ինչ է բայց եթէ գերման մարաջախտի դաւազանը, զոր մէկ քանի տարի առաջ Կոնսթանթէն թագաւորը ստացաւ նոյն ինքն Քայզերին աշխարհակալ ձեռքերէն...։

Դիտեցի՞ք թէ ի՛նչպէս, սկիզբէն ի վեր, հակառակ Վէնիզէլոսեան անյաջող փորձերուն, յունական չէզոքութիւնը մնաց անդրդուելի, մնաց միշտ ուղղորդ, կարծր, անթեք. անիկա ամբողջովին կլլած էր այդ գերմանիկ դաւազանը. և ի՞նչպէս կ'ուզէք որ այդպիսի առարկայ մը կուլ տուած չէզոքութիւն մը կակղի, ծկի, հակի... Դաշնակիցներուն կողմը։

ՊՈՆԴ

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ԴԻՒՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Ը.

ՄՈԳԱԿԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԸ

Քաղաքավարական պարտականութիւն մը

1915 Սեպտեմբեր 13ի իրիկնամուտն է։

Վերջին մեկնողները Մուսա լերան վրայ երկու կարեւոր և անմոռանալի պաշտօն կատարած էին...։

Ճիշդ ա՛յն կատարին վրայ ուր ծածանած էր ազատարար խաչանիշ դրօշը՝ անոնք ցից մը տնկեցին և անոր մէկ խաչին մէջ զետեղեցին... նամակ մը, անշուշտ յուզիչ, անքաղաքավար գըտնուիլ թուրք իշխանութեանց հանդէպ և անպատասխան թողուլ այն կրկնակի նամակները, որոնցմով այս վերջինները՝ հայկական հոգածութեամբ մը՝ խրատած ու յորդորած էին զիրենք անձնատուր ըլլալ և զերծ մնալ իրենց սպառնացող յայտնի բնաջնջումէն, «որմէ ո՛չ Աստուած, ոչ Ծովը և ոչ ուրիշ ո և է տարր մը պիտի կրնար զիրենք ազատել»...։

Թողուած պատասխան-նամակին իմաստը հետեւեալն էր.

«... և սակայն ահա՛ Ծովը և Քրիստոնեայ Աստուածը մեզ ազատեցին։ Հիմա կ'երթանք, բայց քիչ ատենէն նորէն պիտի գանք և տիրանանք մեր տուն ու տեղին, ու այն ատեն վա՜յ ձեզի»։

Ողջակէզը

Սուէտիայի ընտանիքները, նախորդ օրը իրենց շոգենաւ նստած պահուն, պարտք դրած էին մնացող քաջերուն վրայ՝ լեռը և հիւղակները մնացած ամէն բան հետերնին բերել ու թշնամւոյն բան մը չձգել, մանաւանդ չմոռնալ ազատելու իրենց ոչխարներն ու արջառները՝ որոնց թիւը 2000է աւելի էր։ Բայց քաջերը հիւրընկալող մարտանաւը, ինչպէս դիւրին է գուշակել, գոյքեր և անասուններ փոխադրելու յարմարութիւններ չունենալով՝ մերժած էր զանոնք ընդունիլ։ Քաջերը, իրենց վերջին գնդակներով, կենդանիներէն կրցածնուն չափ սպաննեցին. իսկ իրենց ամէն կարգի գոյքերը լերան գագաթը իրարու վրայ դիզելով՝ ահագին շեղջակոյտ մը կազմեցին, որուն շուրջը շարեցին ու կապեցին մնացեալ կենդանիներէն այն բոլորը զորոնք կրցած էին հաւաքել, ու մէկ ծայրէն կրակը տալով մեկնեցան...։

Արդէն վերջալոյս էր երբ վերջին ազատաւանդները հասան մարտանաւուն վրայ։ Երբ շոգենաւը խարիսխը վեր առաւ և սկսաւ մեկնիլ, բոլոր աչքերը բնազդաբար դարձան բարձրագագաթ Մուսա լերան՝ երախտագիտական վերջին հարկ մը ընծայելու անոր և անկէ հրաժեշտ առնելու համար...։

Եւ ահա այդ պահուն՝ խորհրդաւոր, վսեմ, մեծավայելուչ տեսարան մը պարզուեցաւ։ Թանձր ծուխ մը պատած էր ամբողջ սարը և այդ ծուխին մէջէն կը բարձրանային շլացուցիչ բոցի լեզուներ. կարծես կը լսէին խանձողներու ճարճատիւնը ու ողջակէզին ճենճերի հոտերը մինչեւ իրենց ռնգունքը կը հասնէին...։ Մուսա լերան վերջին պատարագն էր, ազատասէր Հայերուն մատաղը՝ ձօնուած ազատարար Ամենակալին, Բռնակալութեան մօտալուտ վախճանը խորհրդանշող հսկայական խարոյկը՝ վառուած ձերբազատուող Հայութեան կողմէ...։

Դիւցազնական դարերը յիշեցնող այս հիանալ բոսորագեղ տեսարանը տեսնուեցաւ անշուշտ ո՛չ միայն լերան հովիտներուն մէջ ամփոփուած կծկտած թուրք բանակէն և արաբական մօլի վոհմակէն, այլ մինչեւ Անտիոքէն և Արսուզէն։

Այն գիշերը Թուրքերը կարծեցին անտարակոյս՝ որ Մուսա լեռը բռնկած, հրաբուխ մը դարձած էր...։ Երկար տարիներ՝ շրջակայից նախապաշարեալ թուրք բնակչութիւնը՝ գիշերուան աղջամուղջին մէջ՝ այդ Սուրբ Լերան գագաթէն բոցերու ժայթքումը պիտի կարծէ տեսնել, և թուրք մայրերը իրենց մանուկները պիտի վախցնեն՝ այդ Լերան խորհրդաւոր բարձունքը մատնանշելով։

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

ԴԻՒՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ վերջացաւ։

Անիկա եկաւ արդարացուց այն հաւատքը զոր մենք ոմանք ունէինք միշտ կիլիկեցւոց քաջութեան վրայ և այն չքնաղ հնարաւորութիւններուն վրայ զոր ի զուր անոնք ջանացին հաւատալի ընծայել ուրիշներուն և օտարներուն, և որոնք, աւա՜ղ, անդարձ կորած են հիմա...։ Վանի, Սասունի, Գաբանխարի, Մարքերցի, Պարտիզակի, Զէյթունի հոյակապ քաջագործութեանց տխուր վերջաւորութիւնները և Սուէտիոյ այս Դիւցազներգութիւնը երկար ատեն մտածել պիտի տան մեզի կորսուած պատեհութիւններուն վրայ, ու պիտի տանջեն ու այրեն մեր հոգեցող խղճերը...։ Եւ եթէ պատահի որ՝ զէն ի ձեռին ինկածներուն անձնուիրութիւնը, բոլոր միւսներուն մարտիրոսութիւնը և հայրենիքին թափուած արիւնը դեռ բաւական չհամարուին մեր վերջնական ազատագրութեան համար ու-

մեզի դարձեալ վերապահուած ըլլան նո՛ր տառապանքներ ու նո՛ր մաքառումներ, Սուէտիոյ այս դիւցազներգութիւնը թո՛ղ բերէ դաս և օրինակ ծառայէ մեր ապագայ սերունդներուն։

Վերջացաւ Դիւցազներգութիւնը… Մնացածը, որ ամենուս գիտցածն է և զոր հետևաբար աւելորդ պիտի ըլլար նկարագրել, ՈԴԻՍԱԿԱՆՆ է։ Ճշմարիտ Ոդիսական մը արդարև՝ նաւերուն մէջ, Հայերուն և Ֆրանսացի նաւազներուն միջև սրտայոյզ ողջագուրումները, այս վերջիններուն ցոյց տուած մարդասիրական գուրգուրանքը դէպի առաջինները, Բօր-Սայիտի մէջ այս հերոսական հինգհազարեակին ընծայուած ասպնջականութիւնը անգլիական և եգիպտական իշխանութեանց կողմէ, գրկաբաց ընդունելութիւնը որուն հանդիպեցաւ ան եգիպտահայ եղբայրական համայնքին կողմէ, Լազարէթի աւազուտքին վրայ անոր ժամանակաւոր կենցաղը՝ վրան-տուներու մէջ, վրան-տաճարով, վրան-դպրոցով, վրան-արհեստանոցով ևն., Ոդիսական մը՝ որ, ինչպէս կը մաղթենք ու կը հաւատանք, պիտի վերջանայ մեր պատուական հերոսներուն իրենց հայրենի գիւղերը և Սիրական սարերը վերադարձովը, ուրա՛խ, յաղթակա՛ն և ազա՛տ։

Դասաւորեց Մ. Տ.

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

III

ՊԱՅԹՈՒՄԸ

Այսօր ծաւալող դէպքերը ցոյց կուտան լուսաւոր կերպով թէ՝ մինչ Դաշնակիցներուն դիւանագիտութիւնը կ'աշխատէր Պուլկար կառավարութեան յարումը յառաջ բերել ծրագրուած Պալքանեան վերակազմեալ Դաշնակցութեան, խոստանալով անոր հողային փոխարինութիւններ Սերպիոյ, Ռումանիոյ և Յունաստանի կողմէն, Պուլկարիա արդէն իր որոշումը տուած և իր ճակատագիրը զօդած էր կեդրոնական կայսրութեանց զինուորական-քաղաքական բախտին։

… Իր զինեալ միջամտութենէն ամիսներ առաջ, Պուլկարիա արդէն համաձայնած ըլլալու էր Գերմանիոյ հետ, սկսեալ թերևս այն թուականէն ուր Կալիցիոյ և Բոլոնիոյ մէջ գերմանո-աւստրիական յարձակողականը յաջողեցաւ ռուսական բանակը մատնել մեծատարած նահանջի մը, հեռացնելով զայն, երկար ատենուան համար, Քարբաթներէն և ռումանական սահմանագլխէն։ Ինչ որ հիմ կ'ընծայէ այս ենթադրութեան, աս իրողութիւնն է որ Պուլկարիա, ինչպէս Գ. Վիվիանի իր ճառին մէջ ի վեր հանեց վերջերս, Մայիս ամիսէն մինչև իր յեղակարծ զօրաշարժին թուականը, խաղցուց Դաշնակիցներուն դիւանագիտութիւնը, ձգձգելով, երկնցնելով բանակցութիւնները, յապաղեցնելով իր պատասխանները եղած առաջարկութիւններուն, երկարատև լռութիւններ պահելով, հակա-առաջարկներ ներկայացնելով, վերջապէս ի գործ դնելով կարելի և երևակայելի ամէն միջոց ու ձևականութիւն՝ ժամանակ վաստկելու և Դաշնակիցներուն յոյսը վերջնականապէս չի կտրելու համար բանակցութեանց բարեյաջող ելքին մասին։ Ու իր խաղը կրցաւ շարունակել, իր դիմակը պահել՝ մինչև որ իր գաղտնի դաշնակիցներուն հետ որոշուած համաձայնուած ժամը հնչեց, այսինքն մինչև որ Աւստրո-գերմանք, Ռուսիոյ կողմը իրենց գործը ըստ բաւականին ի գլուխ հանած ըլլալով, կարողացան պէտք եղածին չափ զօրք և հրետանի համախմբել սերպ սահմանագլխին վրայ։ Պուլկարիա եթէ իր ծածուկ մտադրութիւնները ժամանակէն առաջ յայտնած ըլլար, եթէ վերջնական «Ոչ կարեմք»ով կամ «Ոչ կամիմք»ով մը խզած ըլլար իր յուսադրող բանակցութիւնները Դաշնակիցներուն հետ, բնականաբար անոնք պիտի մշակէին գործունէութեան տարբեր ծրագիր մը, ու պիտի խորհէին ձեռք առնել պաշտպանութեան հարկաւոր միջոցները ընդդէմ Գերմանո-պուլկար վտանգին, որ այսօր, և Դաշնակիցներուն համար բաւական անակնկալ կերպով, եղած է ահաւոր իրականութիւն մը։ Արդարև բանակցութեանց վերջնական խզումը Պուլկարիոյ կողմէն՝ անխուսափելի պիտի ընէր անոր գաղտնի համաձայնութիւնը կեդրոնական կայսրութեանց հետ, և Դաշնակիցք չէին պիտի վարանէին կացութեան պահանջածը կատարելու, ինչ որ ըրին անմիջապէս որ Պուլկարիա իր դիրքը որոշեց վճռեց՝ իր յանկարծական զօրաշարժովը. սա տարբերութեամբ որ եթէ Դաշնակիցք ամիսներ առաջ ընէին ինչ որ պարագաներու բռնադատումին տակ կ'ընեն այսօր [illegible] կերպով, կացութիւնը տարբեր հանգամանքով մը պիտի ներկայանար, այսինքն աւելի նպաստաւոր Սերպիոյ և իր պաշտպաններուն, քանի որ տակաւին ո՛չ Գերմանո-աւստրիացիք, ո՛չ Պուլկարք աւարտած չպիտի ըլլային իրենց ռազմական պատրաստութիւնները ծրագրուած միահաղոյն յարձակումին համար։ Դաշնակիցներուն սխալը եղաւ — իրողութիւնները ցոյց կուտան զայդ այսօր — մինչև վերջը յոյս դնել Պուլկար հաւանումին ու աջակցութեան վրայ, մինչև վերջը հետապնդել ցնորք մը՝ այն է Պալքանեան Դաշնակցութեան վերակազմութիւնը, և կորսնցնել այսպէս թանկագին ժամանակ մը զոր իրենց թշնամիները սքանչելապէս օգտագործեցին։ Սպասեցին, գործելու համար, որ անդարմանելին կատարուած իրողութիւն մը դառնայ, որ Պուլկարիա բացօրէն խզէ դիւանագիտական բանակցութիւնները բանակը շարժման մէջ դնելով, իրեն և իր դաշնակիցներուն ամենէն նպաստաւոր ժամուն։ Պահ մը սակայն թուեցաւ թէ կացութիւնը փրկուած էր, թէ վտանգը հեռացաւ. արդարև, Պուլկար սպառնալիքին շուտով պատասխանեց յունական պատասխանը՝ ընդհ. զօրաշարժ։ Վայրկեան մը Պուլկար վտանգը չէզոքացուած կարծուեցաւ հելլէն վերահաս հակահարուածով։ Ու կը յիշուի թէ սկիզբները Պուլկարիա, իր զօրաշարժը բացատրելու համար, կարգ մը սպառնալից բացատրութիւններ տուաւ թէ՛ իր դրացի ազգերուն և թէ՛ Դաշնակից տէրութեանց, ըսելով թէ յարձակողական ո՛ և է դիտում չի տածեր ո և է մէկուն դէմ, ևն, ևն։ Բայց այս սպասողական ու փոխանցական շրջանը երկար չի տևեց։ Յունական զօրաշարժէն հազիւ քանի մը օր ետքը, Գ. Վէնիզէլոս որ Երեսփոխանական Ժողովին մեծամասնութենէն դեռ նոր ընդունիլ տուած էր իր յայտարարութիւնները Յունաստանի քաղաքական ուղղութեան մասին Պուլկար յարձակման պարագային, — Հաւատարիմ գործադրութիւն Յունաստանը Սերպիոյ միացնող Դաշնակցութեան — Քոնսթանթին թագաւորին երկրորդ վէթոյին կը բաղխէր և կը հրաժարէր նախարարապետութենէ, երկրորդ անգամ յօդս ցնդեցնելով Դաշնակիցներուն յոյսը յունական միջամտութեան մասին։

Դաշնակիցք, կամ աւելի ճիշդը Ֆրանսա և Անգլիա, ստիպուեցան իրենք իրենց վրայ առնել Սերպիոյ օգնելու բովանդակ գործը, փոխանորդելով իր դաշնակցական բացորոշ յանձնառութիւնները գերման «թղթէ քուրջի» վարդապետութեան համաձայն ոտնակոխ ընող Յունաստանի։ Նախապէս, սակայն, առած էին Վէնիզէլոսի կառավարութեան հաւանութիւնը՝ Սելանիկ զօրք հանելու։ Յայտնի չէ դեռ թէ ի՛նչ բանակցութիւններ կատարուած են այս մասին յոյն դահլիճին և Դաշնակիցներուն միջև. հաւանական է որ այդ թոյլտուութիւնը Վէնիզէլոսի գերագոյն ճիգը և ձեռք բերած նուազագոյն յաջողութիւնը եղաւ ի նպաստ Դաշնակիցներուն. ամէն պարագայի մէջ, Սելանիկի իբր զինուորական կայան Դաշնակիցներու տրամադրութիւնը ամենակարեւոր իրողութիւն մըն է, առանց որուն Սերպիոյ ջախջախումը ժամանակի խնդիր մըն էր միայն, քանի որ ուրիշ ճամբայ չկար այս վերջնոյն շուտով օգնութեան հասնելու։

Հակառակ պտտած այլ ընդ այլոյ զրոյցներուն, Խորհրդարանի բեմերէ տրուած սատեալ կամ նուազ որոշ հաւաստիացումներուն կամ յուսադրութիւններուն, ցարդ ո՛և է նշան չկայ ռուսական և իտալական զինեալ աջակցութեան մը։ Սերպիան փրկելու և Պոլսոյ ճամբան փակելու դժուարին գործը կը թուի ծանրանալ միմիայն Ֆրանսայի և Անգլիոյ ուսերուն վրայ։

Իրաւ է թէ Ռուսիոյ համար Սըր Էտվարտ Կրէյ յայտարարեց Անգլ. Խորհրդարանին մէջ՝ թէ անիկա զօրք պիտի ղրկէ Պալքանները, երբ տրամադրելի ըլլան. իսկ Իտալիոյ մասին եղած ամենէն որոշ ակնարկումը Վիվիանիինն է, Ծերակոյտին մէջ. «Արտօնուած եմ յայտարարելու որ տեղի կայ կարծելու թէ Իտալիա պիտի մասնակցի Պալքանեան պատերազմին։»

Տրուած ըլլալով որ ցարդ պուլկարական ծովեզերքին ռմբակոծման նաւային մասնակցութեան մը ոչ-պաշտօնական լուրէն զատ ուէ տեղեկութիւն չունինք Իտալիոյ ռազմական պատրաստութեանց մասին, տեղի կայ կարծելու որ Իտալիա, դէթ առ այժմ, ուրիշ կերպով չպիտի օգնէ Դաշնակիցներուն Պալքանեան ձեռնարկին՝ բայց եթէ ուժգնօրէն նորոգուած յարձակողականով մը Իզոնձոյի, Ֆրիուլի և Թրանթէնի ճակատներուն վրայ։

Սերպիա, գրեթէ ամիսէ մը ի վեր, կը դիմադրէ, ամենախոր սքանչացման արժանի դիւցազնութեամբ մը և անխախտութեամբ մը, ամենէն ահաւոր յարձակումին, որուն քաջընտիր այլ փոքրաթիւ բանակ մը ենթարկուած ըլլայ երբեք՝ ճակատէն ու կռնակէն միանգամայն. ու մինչև այսօր կացութիւնը, թէև ծանրակշիռ, բայց յուսահատական ըլլալէ հեռի է, ինչպէս Սերպ նախարարապետը Գ. Բաշիչ հեռագրեր էր անցեալ օր։ Ֆրանսական զօրագունդերը մտած են արդէն սերպիական հողը և կռիւի մէջ են Պուլկար բանակին հետ։ Հիմակուհիմա ընտրուած ռազմական յատակագիծը կը թուի ըլլալ՝ Սերպերը ազատել պուլկար ճնշումէն, որպէս զի ի վիճակի ըլլան իրենց բոլոր ուժերը դարձնել դէպ ի հիւսիս, ընդդէմ Աւստրո-գերման բանակին և կասեցնել անոր յառաջխաղացումը, մինչ հարաւակողմը Դաշնակից բանակները պիտի ստանձնեն, ստանձնած են արդէն պուլկար բանակին դէմ դնելու և զայն զսպելու և յաղթայարելու գործը։

* * *

Ցոյց տալու համար այս գործին դժուարութիւնները, կը բաւէ հարևանցի մէկ հաշիւը ընել Սերպիոյ և Դաշնակիցներուն դէմ շարուած ուժերուն։ Գերմանո-աւստրիական արշաւանքի բանակը կը կարծուի ըլլալ 250-300,000 հոգի, հազարէ աւելի թնդանօթներով. պուլկար բանակը, իր յետին պահեստներով, կրնայ բարձրանալ կէս միլիոնի։ Գումար մերձաւորապէս 800,000 թշնամի հոգի։

Սերպիոյ զինուորական ուժը կը հաշուուի մօտաւորապէս 250,000 հոգի։ Կը տեսնուի ուրեմն թէ Դաշնակիցք վճռական արդիւնք մը ձեռք ձգելու համար Պալքաններուն մէջ, պարտաւորուած են զինուորական շատ կարեւոր ճիգ մը ընել։

Դ.Է.Տ

ԱՂԷՏԻ ԵՒ ՏԱՌԱՊԱՆՔԻ ԱՇԽԱՐՀԻՑ

(Այց թիւրքահայ փախստականներին)

I

Անծայր թշուառութեան կենդանի պատկերներ՝ լայն, համապարփակ ծաւալով՝ չեմ տեսել կեանքումս։ Չեմ տեսել բայց կարդացել եմ և ունեմ ընթերցանական հարուստ տպաւորութիւններ այդպիսի պատկերների մասին։ Ամենաճնշող ու ցնցող նկարագրութիւնը մարդկային սեռի ծայրայեղ չքաւորութեան և դառնագին թշուառութեան մասին, որ ես երբեւիցէ կարդացել եմ, դա Ֆրիդրիխ Էնգելսի նշանաւոր երկի («Անգլիայի բանուոր դասակարգի դրութիւնը» վերնագրով) այն սարսռիչ էջերն են, որոնք վերաբերում են Լոնդոնի յետամնաց քաղաքամասերում կուտակուած բանուորութեան մասսայական պաուպերիզմին անցեալ դարի 30—40ական թուականներին։

Կարո՞ղ էի երբեւիցէ երեւակայել, որ մեր օրերին հանդիպատես պիտի լինէի այնպիսի տեսարանների, որոնց առաջ խսպառ նսեմանում են ոչ միայն կարդացածս բոլոր [illegible] նկարագրութիւնները, այլ և առ հասարակ ամէն մի գաղափար մարդկային թշուառութիւնների մասին։

Մեծ պատերազմը արտաբերել է նաև մեծ արհաւիրքներ։ Նա նոյնքան անօրինակ է որպէս պատմական իրեւոյթ, որքան անօրինակ են նրանով պայմանաւորուած կուլտուրա-հասարակական աղէտները։ Սակայն պատերազմական ճակատներից մէկը, որ ռազմագիտական և քաղաքական տեսակէտից այնքան երկրորդական նշանակութիւն ունի, ծաւալել է ժողովրդական աղէտների մի այնպիսի զարհուրելի սարսափ, որի առաջ մթագնում են գերմանական զէնքի բոլոր աւերումները արեւմուտքում և արեւելքում։

Դա Կովկասեան, կամ աւելի ճիշտ թիւրք-հայկական ռազմաբեմն է։ Դա հայկական անլուր կոտորածը և նոյնքան չեղած գաղթականական հալածանքն է մեր երկրում, իբրև անմիջական հետեւանքներ զէնքի քաղաքականութեան։

Ճիշտ է, մի Բելգիա կամ Լեհաստան, որպէս կուլտուրական երկիրներ, շատ աւելի մեծ ծաւալով կուլտուրական կործանումներ են ունեցել գերմանական թնդանօթների ծանր հարուածներից՝ քան Հայաստանը կարող էր ունենալ իր Քսենոֆոնեան ժամանակի խրճիթներով և հիւղերով։ Սակայն այն չափով, որով տուժել են Բելգիան ու Լեհաստանը կուլտուրապէս, նոյն չափով տուժել է Հայաստանը մարդկայնապէս կամ ազգօրէն։ Սա համեմատութիւն է սոսկ ձեւական տեսակէտից, որովհետև երկիրների կուլտուրան և մարդկային սեռը անհամակերպելի և անհամեմատելի մեծութիւններ են։ Բելգիան և Լեհաստանը կը փոխարինեն կամ կը լրացնեն տարիներու ընթացքում իրենց կուլտուրական բացերը, իսկ բնաջնջուած Հայաստանը չէ կարող այդքան հեշտութեամբ լրացնել իր կորցրած ժողովրդական զանգուածը, մանաւանդ որ վերջինիս քանակից կախուած է իր լուծման սպասող ազգային պրօբլեմի դրութիւնը։

Դա փաստի մի կողմն է միայն։

Միւս կողմից, ո՞վ կարող է համեմատել միմեանց հետ թուած երկիրների (Բելգիայի, Լեհաստանի և Հայաստանի) արտագաղթերը կամ աւելի ճիշդը՝ ժողովուրդների հարկադրուած փախուստները։ Կուլտուրական և ընդհանուր առմամբ բարեկեցիկ ժողովուրդները հնարաւորութիւն ունեն, հաղորդակցութեան կատարելագործուած միջոցներով, կառավարական աջակցութեամբ և աւելի հանգիստ պայմաններում, թողնել իրանց հայրենիքը թշնամու ձեռքը, վերցնելով իրանց հետ նոյն իսկ շարժական ունեցուածքից որոշ մասեր։ Այդպէս է բելգիացի և լեհ փախստականների դրութիւնը։ Մանաւորապէս լեհերի փախուստը աւելի հանգիստ ու դանդաղ է կատարւում, շնորհիւ վաղօրօք յայտարարուած էվակուացիայի։ Միանգամայն այլ է թիւրքահայ փախստականների վիճակը։ Այդ նոյնքան չքաւոր, որքան և ապաբաղդ ժողովուրդը ինքն իր բաղդին է թողնուած, միանգամայն անօգնական գաղթելու համար և գաղթելու ժամանակ։ Նա փախուստի հաւարն է դիմում միայն այն ժամանակ, երբ քիւրդական հրոսակները թալանում, կողոպտում, աւերում, հրդեհում են, իսկ թիւրք ասկեարները սրածութիւն են փառում, և միայն մնացած լեղապատառ փրկանքներն են խուճապում սրթ ու հրթ ճարակից. կամ [illegible] թիւրքահայերը փախչում են միայն մի քանի ժամ վաղօրօք եղած ազդարարութիւնից յետոյ, ինչպէս Վանի դէպքն է՝ համարեա բացառիկ դէպքը իր տեսակում։ Փախչել ոտքով, ցնցոտիներով ծածկուած, համարեա կիսամերկ. փախչել անտանելի ճանապարհներով, կտրել անցնել սարեր ու ձորեր, օրերով մաքառել բնութեան խոչընդոտների և արհաւիրքների դէմ։

Ասացէք, խնդրեմ, թիւրքահայ փախստականները այդպիսի պայմաններում ի՞նչպէս և ի՞նչ կարող էին փրկել և վերցնել իրանց հետ՝ նահապետական թէկուզ շատ խեղճուկ տնտեսութիւնից։

Բայց այդ դեռ բոլորը չէ. կայ փաստի մի այլ կողմը ևս։

Համեմատեցէք իրար հետ այն վայրերը, ուր ապաստարան են որոնում յիշեալ երկիրների ժողովուրդները, փախչելով ռազմաբեմի ինքնայատուկ սարսափներից։ Բելգիացիք փախչում են Անգլիա, Ֆրանսիա և Հոլլանդիա, լեհերը փախչում են դէպ ի Ռուսաստանի ներքին նահանգները, իսկ հայերը փախչում են Կովկաս։ Ըստ երեւոյթին ամենից գոհ պիտի լինէին թիւրքահայ փախստականները։ Բելգիացիների համար ապաստան գտած «նոր հայրենիքները» օտար են ամէն կողմից. օտար պետութիւն, օտար ազգեր, օտար հասարակական միջավայր։ Լեհերի համար օտարութիւնը համեմատաբար մնում է. միեւնոյն պետութիւնը, բայց օտար ազգային հասարակական մթնոլորտ։ Թիւրքահայերի համար, ընդհակառակը, օտար պետութիւն, բայց միեւնոյն հայ-ազգային պատկանելիութիւն։ Թւում է, ասացինք, որ թիւրքահայ փախստականները ամենից գոհ պիտի լինէին։ Դժբախտաբար միայն թւում է։ Փաստօրէն՝ հայ փախստականների դրութիւնից աւելի վատթար, աւելի ծանր ու թշուառ կացութիւն դժուարանում ենք երեւակայել ոչ միայն գործնականի, այլև նոյնիսկ վերացականի մէջ։ Հայ փախստականների վիճակը Արարատեան դաշտում աւելի անմխիթարելի է, քան բելգիացիներինը Անգլիայում կամ Ֆրանսիայում, քան լեհերինը Միջին, Կենտրոնական Ռուսաստանում։

(Մնաց) Բ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԻԼԻԿԵՑԻՆԵՐԸ ԲՕՐ-ՍԱՅԻՏԻ ՄԷՋ

(Սեփական թղթակցութիւն)

30 Հոկտ, Շաբաթ

Տխուր լուր մը. Տիկին Իկլուտ պէյ հինգշաբթի երեկոյ վերջնականապէս մեկնեցաւ ճամբէն։ «Արև»ի ընթերցողները այնքա՛ն լաւ ճանչցան զինքը ու այնքան հիացան իր վրայ հեռուէն, որ զինքը իր գործին գլուխը տեսնողներուն և առանց բացառութեան բոլոր գաղթականներուն պէս պիտի ցաւ զգան այս լուրը լսելով։ Աւելորդ կրկնութիւն մը պիտի ըլլար ըսել թէ Տիկ. Իկլուտ, ճշմարիտ մօր մը պէս սիրեց, խնամեց ու փայփայեց ամէն մէկը մեր 4200ին՝ որ փոխադարձաբար խորին սէր և յարգանք կ'զգար իրեն համար։ Տիկ. Իկլուտ, կարծես գիտնալով իր մեկնումին առաջ բերելիք ընդհանուր սրտաբեկումը, յանկարծակիի բերաւ ամենքս։ Տեղական մասնախումբը, ի նշան երախտագիտութեան, ուզեց վերջին ընթրիքի մը հրաւիրել զինք, բայց Տիկ. Իկլուտ ցաւով մերժեց, իր առողջական տկարութիւնը պատճառ ցոյց տալով։ Եւ որպէսզի ոչ ոք անհանգիստ ըլլայ իրեն համար, երէկ առտուան շոգենաւին ինքը մասնաւորապէս եկած էր նաւամատոյց, հրաժեշտ առնելու ամենքէն։ Հոն բաւական երկար սիրալիր խօսակցութիւններ ունեցաւ Տեղական մասնախումբի անդամներուն հետ։ Գ. Թոզամ գեղեցիկ փունջ մը ներկայացուց իրեն՝ ճամբի աշխատակից ընկերներուն կողմէն։ Տիկ. Իկլուտի վերջնական մեկնիլը և նոյն օրն իսկ Գահիրէ հասնիլը Առաջնորդարան հեռագրուեցաւ. ամենայն հաւանականութեամբ պատուիրակութիւն մը գացած է զինք դիմաւորելու Գահիրէի կայարանը։

— Տիկ. Իկլուտի կը յաջորդէ Օր. Արպըթնօթ, կարող մասնագէտ-հիւանդապահուհին, ամերիկեան Կ. Խ.ի կողմէ ղրկուած։ Մեր գաղթականներուն բաղդաւորութիւնը փրանս. առաջին մարտնաւին երեւցած օրէն կ'սկսի, ու պիտի չի վերջանայ Տիկ. Իկլուտի մեկնումով. իր յաջորդը այս վստահութիւնը կը ներշնչէ մեզ։ Սկիզբի բոլոր դժուարութիւնները հիմա հարթուած են արդէն։ Տիկ. Իկլուտ այնքան լաւ կերպով կազմակերպած է հիւանդանոցը, այնքան կարգ ու մեթոտ դրած է ճամբի բոլոր աշխատութեանց մէջ, որ յաջորդի մը պաշտօնը բաւական դիւրացած է։

— Հիւանդանոցէն առժամաբար Գահիրէ մեկնած Տիկ. Նեստուրեանի տեղ Տիկ. Ա. Տէմիրճեան, ու Օր. Պէրպէրեանի տեղ՝ Օր. Թաշճեան եկած են։ Օր. Պաթմանեան եւս ամէն կերպով արժանի է պզտիկ արձակուրդի մը։ Ուրիշ աշխատող տիկիններու և օրիորդներու պէտքը միշտ զգալի է։

— Տկարակազմներու խոհանոցը երէկ գործի սկսաւ, մասնաւոր կերակուր տալով ծծկեր տղեկներ ունեցող 62 մայրերու։ Կատարեալ խնջոյքի մը երևոյթը ունի առանց հաւաքումը երկար սեղանի

մը չուրջ։ Ասոնք բժիշկներու յանձնարարութեամբ ընտրուած են և իրենց տրուած քարթերով 10 օրուան մասնաւոր կերակուրի իրաւունք ունին։ Այս խոհանոցը նուիրատուներու մասնաւոր ուշադրութեանը ու քաջալերութեանը արժանի է։

—Ուխտաւորներու հոսանքը դադրած չէ և կ'երեւայ դադրելիք ալ չունի։ Այս շաբթու հոս էին «Արև»ի խմբագրական մարմինը՝ յանձին Տ. Տ. Վ. Թէքէեանի, Լ. Մկրտիչեանի ու Մ. Տամատեանի, Զակազիկէն՝ Տ. և Տիկ. Ց. Սանտալեան և Գահիրէէն՝ Տ. և Տիկ. Ց. Ցակոբեան։

— Ֆրանս. Երրորդ Նաւաբաժնի հրամանատար դեր-ծովակալ ..., և ... զլխաւորի հրամանատար ..., Մէտամըռիի տնօրէնին կնոջ Տիկ. Վօհաէրի միջոցաւ նամակ մը ուղղելով Օր. Գալֆաեանի՝ իրենց շնորհակալութիւններուն հետ մեծ գոհունակութիւնին կը յայտնեն Կիլիկի օր Առաջնորդ Ս. Հօր պատարագին առիթով իրենց եղած փառաւոր ընդունելութեան համար։ ***

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

ՀԱՅՈՑ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Խորէն Եպիսկ. Էջմիածնից 3000 փախստականների հետ մեկնեց Ալաշկերտի հովիտը, այնտեղի բերքը հաւաքելու և տնտեսութիւնները վերականգնելու համար։ Այդ շրջանում, ինչպէս յայտնի է, հանգստութիւն է տիրում։ Հէնց այժմեանից փախստականները տեղաւորվելու են այնտեղ։

Թիֆլիսի քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեան Մոսկվայից ստացել է հետեւեալ հեռագիրը Ց. Ա. Մանթաշեանից. «Ցանկանալով օգնութեան հասնել փախստական հայերին, Թոյլ եմ տալիս ինձ անհանգստացնել և խնդրել Ձեզ, Թիֆլիսի մեր դրասենեակից՝ Գ. Շահումեանից ստանալ իմ փոխադրած 25,000 րուբլին և գործադրել ըստ ձեր հայեցողութեան մեր անտուն հայրենակիցների անյետաձգելի կարիքների համար»։

Մեզ հաղորդում են Էջմիածնից, որ Եղբայր. Օգնութեան գլխաւոր կարգադրիչ յանձնաժողովի նախագահ Բագրատ եպսկ. իր զբաղմունքների չատութեան պատճառով հրաժարական տուած լինելով նախագահութեան պաշտօնից և Վեհ. Կաթողիկոսի կողմից ընդունվելով այդ հրաժարականը, Ցանձնաժողովի նախագահ է նշանակվել ճեմարանի վերատեսուչ Գարեգին վարդապետը։

Մեզ հաղորդում են Էջմիածնից, որ շուտով տեղի կ'ունենան նոր առաջադրութիւններ սինօդի անդամների և առաջնորդների մասին։ Հաւանական է, որ Անանիա արքեպիսկոպոս և Թիֆլիսի առաջնորդ Մեսրոպ եպս. նշանակվեն սինօդի անդամներ։ Այդ դէպքում տեղապահի պաշտօնը, ըստ աւանդութեան, կ'անցնէ Անանիա արքեպիսկոպոսին։ Հաւանական է նաև, որ Տիրայր վարդապետը ստանայ դիւանապետի պաշտօնը։ Եփրեմ եպիսկոպոսի մահուամբ սինօդում այժմ 3 Թափուր տեղ կայ։ Ղարաբաղի առաջնորդի պաշտօնի համար առաջարկուած է Բագրէն(?) վարդապետը, Թիֆլիսի առաջնորդի պաշտօնի համար ի նկատի կան երեք կանդիդատներ՝ Բագրատ, Մատթէոս և Խորէն եպիսկոպոսները։
(Մշակ)

Մուշի Առաջն. Փոխանորդ Վարդան Ծ. Վրդ. Ցակոբեանի նահատակումը կը հաստատուի։ Թուրք բարբարոս իշխանութիւնները 500 հայ երեւելիներու հետ զինքը դէպի Մուսուլ աքսորելու պատրուակով՝ Խասգիւղ բերած և հոն ամենքը միասին մարագի մը մէջ լեցնելով այրած են։

ՏԵՂԱԿԱԼ ԹՈՐԳՈՄԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Գահիրէի «Պօսթ Էժիփսիէն» թերթին երէկուան թիւին մէջ հետեւեալը կը կարդանք.

«Տեղակալ Թորգոմ Պալքաններու, Եգիպտոսի, Իտալիոյ, Ֆրանսայի, Անգլիոյ և Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց մէջ գտնուող հայերէն կամաւորներու խումբ մը կազմել ծրագրած է։ Այս գունդը պիտի գործէ Դաշնակիցներու կողքին՝ Թուրքիոյ դէմ։ Իր պատրաստած կոչին մէջ ի մէջ այլոց կը յիշէ «Թէ Եւրոպան ցնցող այս ընդհ. խառնակութեան մէջ Հայերու բովանդակ համակրութիւնը դէպ ի Դաշնակիցները ուղղուած է։» Տեղակալ Թորգոմ կ'եզրակացնէ. «Հայերը չեն կրնար իրենց հայրենակիցներուն Թուրքիոյ մէջ ջարդուիլը արգիլել, բայց ի պատասխան Թուրքօ-գերմաններու գրգռութիւններուն, որոնք սխթէմաթիք կերպով կը բնաջնջեն Փոքր-Ասիոյ Հայ տարրը, Թուրքիայէն դուրս ապրող Հայերը ամենքն ալ ոտքի ելած կ'ուզեն Արեւելքի մէջ կռուող Դաշնակից քաջարի բանակներուն աջակցիլ՝ Թրքական խաչտառակութիւնը դադրեցնելու գործին։ Դաշնակից տէրութիւնները չպիտի մերժեն այս պարտականութիւնն ու այս պատիւը Հայերուն։» Այս ծրագիրը՝ որ առ առաւելն 30 և առ նուազն 10 գումարտակներու կազմութիւնը կը նախատեսէ, անշուշտ ամենաջերմ ընդունելութիւն պիտի գտնէ։ Կալիցիոյ մէջ իր ստացած վէրքերուն և ճմլուածքներուն պատճառաւ Տեղակալ Թորգոմ Բեթրոկրատի հիւանդանոցներէն միոյն մէջ կը դարմանուէր, բայց հիմա առողջացած է և որոշած է Լոնտոն երթալ իր ծրագրին իրականացման համար։»

Հ. Բ. Ը. Միութեան Բօռ-Սախտի գաղթականներու «Սխաւան» վարժարանի աշակերտներուն զգեստաւորման գործով զբաղող Տիկնանց Մասնախումբը ստացած է հետեւեալ նոր նուիրատուութիւնները և կը փութայ հրապարակաւ իր ջերմ շնորհակալիքը յայտնել վեհանձն նուիրատուներուն (Բ. ցուցակ.)

Տիկնայք՝ Կ. Շէրիտճեան պէյ 120 կարուած խաքի զգոնց, Վ. Մալէզեան 130 մ. խաքի կերպաս, Խ. Պարոնիկեան 80 մ. խաքի։

Տեարք՝ Մավարտի 60 մ. խաքի, 22 մ. կարմիր պասմա, Ա. Մայէր և ընկ. 5 տուզ. գուլպայ, 90 Թաշկինակ, Սալօմօն Սիւվէրա 100 Թաշկինակ, Ս. Ֆրիտման և ընկ. 9 տուզ. գուլպայ, 213 գուլպայ, Սիքիւրէլ վաճառատուն 50 մէթր քանթօր, Վ. Գարծանքեան Բ. անգամ 3. ծր. քալիքօ, Սէլիմ Պիծօ 2 ծր. քալիքօ, Կարապետ Պալեան 600 Թաշկինակ, Ա. Վէյյօն 2 ծր. հասա խաքի, Խաք Սասօն 1 ծր. քանթօր, 14 զ. գուլպայ, Բրօկէլ վաճառատուն 8 կարոն կերպաս, Թիրէնկ վաճառատուն 14 զ. գուլպայ, 27 Թաշկինակ, Ն. Ազաթօն պէյ 80 զոյգ սանտալ կօշիկ կաշիէ, Բիւզանդ Մասրաֆ՝ նոյնպէս, Գ. Թօփալեան 65 մ. խաքիի փոխարժէք, Հ. Թօլէտօ 20 մ. խաքիի փոխարժէք, Սէլիմ Շաղօնէ 13 մ. խաքիի փոխարժէք։

Կը խնդրուի Բօռ-Սախտի գաղթական տղոց (5—14 տարեկան) վերաբերեալ ո և է նուէր ուղարկել Տիկնանց Մասնախումբին, Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնատեղին, 33 Շարա Մաասալէհ։

«Հայաստանը Պելճիքային». — Ուրբաթ օրուան Բրօկրէի մէջ կը գտնենք Ռուբէն Որբերեանի յոյժ գեղեցիկ և սրտայոյզ մէկ քերթուածը՝ «Հայաստանը Պելճիքային», զոր հեղինակը ձօնած և ղրկած է Պելճիքայի Իւլիզապէթ Թագուհւոյն, ի փոխարէն ստանալով շնորհակալութեան յուզիչ նամակ մը։ Բրօկրէի խմբագրական ծանօթութիւնը կը յայտնէ թէ քերթուածին բնագիրը հայերէն է, այն պարզ ու անուշ հայերէնովը անշուշտ որ կը յատկանշէ Որբերեանի բոլոր բանաստեղծութիւնները։ Եթէ ուրիշ տեղ ղրկուած չէ արդէն՝ ուրախ պիտի ըլլայինք զայն «Արև»ի մէջ հրատարակելով։

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՍԻՆԷՄԱՆ

Աղեքսանդրիոյ Հայուհեաց Կարմիր-Խաչը յառաջիկայ չորեքշ. գիշեր Սինէմայի շքեղ երեկոյթ մը պիտի տայ Թէաթրը Մոռէրինի(?) մէջ, ի նպաստ Բօռ-Սախտի մեր կարիքաւոր գաղթականներուն, որոնց օգնութեան գործին մէջ ակիզբէն ի վեր այնքան կարեւոր բաժին մը ունին։ Վստահ ենք թէ ամէն հայ պիտի փութայ ներկայ ըլլալ այս երեկոյթին, գիտնալով թէ որքան որ օգտակարագոյն պիտի գործածուի հասոյթը՝ նոյնքան ալ հաճելի և փայլուն պիտի ըլլայ երեկոյթը։

ՀԵՌԱԳՐԱՒՆԵՐ

Սերպիական ճակատին

Աթէնք, 29. — Կը տեղեկագրեն թէ Գէօրբիւլիւի և Սելանիկի միջև երկաթուղւոյ հաղորդակցութիւնները վերահաստատուած են։ Ր.

Բարիզ, 29. — Աթէնքէն հեռագիր մը լուր կուտայ թէ Վարտարի արեւմտեան կողմը Վալէւայի մօտ Պուլկարներուն դէմ Սերպերուն կատաղի դիմադրութիւնը Թոյլ կուտայ այս վերջիններուն կանոնաւոր կերպով քաշուիլ Մանասթըրի գիծէն։ Ր.

Նիշ, 29. — Պաշտօնական զեկոյց մը կ'ընդունի թէ Սերպերը Մօրավայի աջ եզերքին վրայ ստիպուեցան դէպ ի հիւսիս նահանջել յաւանատ(?) կռիւէ մը վերջ։ Սերպերը հիմա Սվիլայնաց-Կրաժովաձ-Սմէթօկնայի գիծը բռնած են։ Աւելի դէպ ի հիւսիս՝ Սերպերը թշնամին ետ մղեցին, բայց Քնաժեւացի ուղղութեան մէջ պարտաւորուեցան Թշնամւոյն ուժգին ճնշումին տակ ետ քաշուիլ դէպ ի Թրէսիպապա որ Նիշի հարաւ-արեւել. կողմը կը գտնուի։ Ր.

Լոնտոն, 28. — Պուլկարները սկսան Վալանտօվայ սերպ նահանգէն դէպ ի իրենց սահմանագլուխը քաշուիլ։

Լոնտոն, 28. — Սերպերը Քրաթօվօ պզտիկ քաղաքը պարպելէ առաջ՝ հրդեհեցին, կազի մթերանոցներն ալ միասին։ Մօք.

Լոնտոն, 27. — Սերպ կառավարութեան կեդրոնը կը մնայ տակաւին Նիշ, զոր սերպ զինուորները որոշած են ցետին կէտ պաշտպանել։ Մօք.

Լոնտոն, 28. — Սելանիկէն կ'իմացնեն թէ Ֆրանսացիք Քրիվօլաքէն մինչև Ռատօվիլթա և Սթրումիցա տարածուող կռուի գիծը գրաւած են։ Մօք.

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Լոնտոն, 28. — Տէտէաղաճ բոլորովին քանդուած է. եկեղեցին միայն կանգուն կը մնայ։ Քաղաքը աւերակի վերածուած է։ Իտալական պատերազմ. նաւեր ռմբակոծութեան մասնակցեցան։ Տէտէաղաճի մէջ 1200 մեռեալ կը հաշուուի։ Դաշնակից յածանաւերը պայթուցիկ բեռցած շոգենաւ մը և ռազմանիւթի գործարան մը ռմբակոծեցին։ Մօք.

Լոնտոն, 28. — Հռոմէն կ'իմացնեն թէ Սօֆիա քաղաքը վիրաւորեալներով լեցուն է։ Մօք.

Բարիզ, 29.— Ռուս նաւաբաժին մը զօրաւոր կերպով ռմբակոծեց Պուլկար ծովեզերքը՝ մասնաւորապէս Պուրկազը, ստիպելով քաղաքապահ զօրքը անկէ հեռանալու։ Այս ռմբակոծութիւնէն յետոյ զինուորներ ցամաք հանուեցան Վառնայի ծովեզերքին երկայնքը։

Հռոմ, 29. — Վառնայի և Պուրկազի ռմբակոծութեան միջոցին Պուլկար զինուորները ի նպաստ Ռուսիոյ ցոյցեր ըրին։ Մաճ.

Լոնտոն, 27. — Հռոմէն լուր կուտան թէ բովանդակ Պուլկարիոյ մէջ դժգոհութիւն կը տիրէ, որ հետզհետէ սպառնական կը դառնայ։ Ջար Ֆէրտինանտի կեանքին դէմ դաւադրութիւն մը երևան հանուեցաւ։ Դաւադրութեան հեղինակն է Զօր. Ռատքօ Տիմիթրիէֆ։ Կառավարութիւնը բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարեց որոնց հետեւեցան մահապատիժները, ինչ որ ժողովուրդին մեծ դժգոհութիւն պատճառեց։ Այս վերջինը չի վախնար բնաւ իր հակակրութիւնը յայտնելու կառավարութեան դէմ։ Դժգոհութիւնը աւելի ծանրացաւ երբոր Եգէական ծովեզերքի Պուլկար նաւահանգիստներու դաշնակից յածանաւներուն կողմէ ռմբակոծուած և քանդուած ըլլալը իմացուեցաւ։ Մօք.

Բարիզ, 29.— Ֆրանս. յածանաւ մը Ալպանիոյ եզերքը Սանթի Քառանթա հասաւ։ Սպաներ ցամաք ելլելով՝ նաւահանգիստը և կառավարական շէնքերը խուզարկեցին։ Ր.

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ

Բեթրոկրատ, 30. — Պուքրէշէն հեռագիր մը կ'իմացնէ թէ ի նպաստ միջամտութեան ցոյցերը հետզհետէ կը սաստկանան։ Միջամտութեան կուսակիցներուն պետերը Թագաւորէն ունկնդրութիւն մը խնդրեցին։ Հ.

Թուրքիոյ մէջ

Լոնտոն, 28. — Ներքին գործոց նախարար Թալէաթ պէյ Ծերակոյտի նախագահ Ահմէտ Րիզա պէյը ձերբակալելու հրաման տուաւ, այս վերջինոյն կառավարական որոշումներուն դէմ ըրած քննադատութիւններուն համար։ Դահաժառանգ Եուսուֆ Իզզէտտին էֆ. միջամտելով՝ Ահմէտ Րիզայի ազատ արձակումը ստացաւ։ Մօք.

Լոնտոն, 29.— Կը տեղեկագրեն թէ Դաշնակից ընդծովեայ մը Թրքական դրօշ պարզած աւստրիական վաճառականական նաւ մը ընկղմեց, որ Կէլլիպօլուի համար ռազմամթերք կը փոխադրէր։ Ր.

Լոնտոն, 28. — Թուրք Ծերակոյտը 1914ին կառավարութեան որոշած քաբիւթիւլասիոններու ջնջումը հաստատեց։ Մօք.

Արեւմտեան ճակատին

Բարիզ, 30. — Ֆրանսացիք նախորդ գիշերուայ ընթացքին նոր յառաջխաղացութիւններ իրագործեցին Արդուաի մէջ։ Սուշէի հարաւ-արեւել. կողմը գերմանական յարձակում մը մեր գնդացիրներու հեղեղման կրակին ետ մղուեցաւ։ Ր.

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԱՐԿԱԾԸ

Լոնտոն, 29. — (Պաշտ.) Երէկ առտու երբ Թագաւորը ֆրանս. ռազմաճակատին վրայ գտնուող զօրաբանակը կը քննէր, իր ձին զինուորներու ծափահարութիւններէն գրգռուած՝ ծառացաւ և Թագաւորին վրայ ինկաւ։ Ն. Վեհափառութիւնը ծանր ճմլուածներ ստացաւ և պարտաւորուեցաւ անկողին մտնել։ Թագաւորը լաւ գիշեր մը անցուց և կրցաւ քիչ մը քնանալ։ Տաքութիւնը այժմ 99,4 է, և բազկերակը 75. ընդհ. Վիճակը բարուոքած է։

Լոնտոն, 30. — (Պաշտ.) Ն. Վ. Թագաւորին վիճակը նոր բարւոքում մը ցոյց կուտայ։ Ն. Վ.ը քիչ մը հանգչեցաւ և ցաւերը պակսեցան։ Տաքութիւնը և բազկերակը բնականոն են։

ԶՕՐ. ԺՕՖՐ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Լոնտոն, 29. — Զօր. Ժօֆրը այսօր կէսօրէ վերջ Լոնտոնի պատերազմ. նախարարատունը գնաց։ Ցետոյ Լորտ Քիչնէրի ընկերակցութեամբ օթօմօպիլով դուրս ելաւ։ Զօր. Ժօֆրը ժողովուրդին կողմէ ծափողջունուեցաւ։ Քիչ յետոյ Դահլիճը ամբողջութեամբ նիստ գումարեց։ Ր.

Արեւելեան ճակատին

Բեթրօկրատ, 30. — Կացութիւնը անփոփոխ է բոլոր ճակատին վրայ։ Ռաթիրի ձախ եզերքին վրայ Թշնամւոյն յարձակողականը ետ մղեցինք։ Զարթօրիսքի արեւմտ. կողմը յամառ մասնակցութիւններ տեղի ունեցան առանց կացութեան մէջ փոփոխութիւն պատճառելու։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Սերպիական ճակատին

Նիշ, 31.— Սերպերը՝ ճակատ Պաւերացի եւ Աւստրիացի լեռնային նոր զինուորներու երեւման կը շարունակեն ծայրայեղ յամառութեամբ կռուիլ։ Զեկոյց մը կ'ըսուի թէ Սերպ բանակը Բիրօփի ետեւի կողմը դիրքեր գրաւած է։ Ր.

Սելանիկ, 31.— Սելանիկէն Սերպ ճակատը մեկնող անգլ. զօրքերը Սերպ բանակին միացած են։ Հ.

Լոնտոն, 31.—«Թայմզ» Աթէնքէն կ'իմանայ թէ Պուլկարները Գէօբրիւլիւն վերագրաւած են, բայց Ֆրանսացիք ամուր կերպով կը գրաւեն Սդրումիցան։ Ր.

Բարիզ, 31.— Ռուս նաւատորմը երէկ ամբողջ օրը կրկին և կատաղօրէն ռմբակոծեց Վառնայի եւ Պուրկազի ծովեզերքը, կարեւոր վնասներ պատճառելով։ (Աժ.Հէլ.)

Տարտանէլի մէջ

Արտ. Գործոց Պաշտ., 30.— Ծովակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ 28-29 Հոկտ.ի գիշերը «Հայք» սկաւառարձ շոգենաւը Կէլիպօլուի թերակղզին բացերը ուրիշ Բրիտանական նաւու մը բախելով ընկղմեցաւ։ «Հայք»ի ընկղմած ատեն՝ բացի նաւազներէն 250 հոգի կային մէջը։ Կը տեղեկացուի թէ 100 հոգի կը պակսին։

Լոնտոն, 31 (Պաշտ.) — «Հայք»ի կորուստները հետեւեալներն են. «10 նաւազ, 2 սպայ եւ 143 զինուոր։ Ր.

ՊՈԼՍՈՅ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Աթէն, 1.— Գերման շոգենաւ մը Մարմարայի մէջ անգլ. ընդծովեայ մը հալածուելով՝ Ղալաթիոյ կամուրջին վրայ ինկաւ։ Կամուրջը վնասներու ենթարկուեցաւ եւ հաղորդակցութիւնները ընդհատուեցան։

Արեւմտեան ճակատին

Բարիզ, 1.— Պ. Պրիանի արտաքին գործոց նախարար անուանուելուն առթիւ՝ Պ. Պրիան եւ Սըր Էտվարտ Կրէյ հեռագիրներ փոխանակեցին, որոնցմով կը յայտնեն երկու երկիրներու անխախտ կամքը՝ յաղթանակով միայն վերջացնելու պատերազմը։ Հ.

Բարիզ, 1 (Պաշտ.).—Լոմպէրզիտի մէջ՝ Ֆրանս. մարտկոցները բազմաթիւ գերման դիտարաններ քանդեցին։ Նէօվիլ-Սէն-Վաաթի մէջ՝ գերմանացւոց երկուան ռումբ դրած խրամներէն մէկ մասը վերագրաւեցինք։ Շամբանեի մէջ, Գերմանացիք բուռն յարձակումներ ըրին Թուրբինի ծայրը եւ Թահիւրի դէմ, բայց խառն ի խուռն ետ մղուեցան իրենց մեկնակէտերէն անդին, ծանր կորուստներ կրելով։ 356 գերի բռնեցինք 3 սպայով։

Արեւելեան ճակատին

Բեթրօկրատ, 31.—Գերմանացիք պարպեցին Բոլկը որ Պրէսդ-Լիտօվսքի, Լիւպլէն-Ցօլմի, Բօվէլ-Վլատիմիր Վօլինսքիի եւ Քովէլ-Լուցքի երկաթուղեաց միացման կէտն է։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԸ

Բեթրօկրատ, 31. — Կ'իմացուի թէ ռուս վարչապետ Պ. Կորէմիկին կայսերական վարիչ (սանտրլիք) պիտի անուանուի։ Այս անուանումը երկրորդն է որ գոյութիւն պիտի ունենայ ռուսական պատմութեան մէջ. (առաջինը Լորիս-Մելիքօֆինն է։ Ծ. Խ.) «Կազէթ տը լա Ռուսի» կ'ըսէ թէ Պ. Կորէմիկին արտաքին գործոց վերին հսկիչը պիտի ստանձնէ եւ հաւանականաբար նախկին դեսպան Պ. Ճեկէֆօ պիտի աջակցի իրեն։ Լուր կը շրջի թէ Ջարը՝ Պ. Սազօնօֆի եւ ուրիշ երկու նախարարներու հրաժարականը ընդունած է, եւ թէ Պ. Քվոսոֆ դարձեալ վարչապետ պիտի ըլլայ։ Ր.

ՏԵՂԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

Ն. Բ. Սուլթանը այս առաւօտ ժամը 8.30ին մասնաւոր կառախումբով Աղեքսանդրիայէն Գահիրէ վերադարձաւ, ընկերակցութեամբ նախարարապետին, նախարարներուն և Պալատան բարձրաստիճան պաշտօնատարներուն։ Ն. Բարձրութիւնը օթօմօպիլով Ռաս-էլ-Թինէն կայարան գացած պահուն՝ յարգանօք ողջունուեցաւ ժողովուրդին կողմէ։

«Մեր օրը» ամբողջ Եգիպտոսի մէջ մեծ յաջողութեամբ անցաւ։ Շաբաթ օր Գահիրէ Օբերայի նուագահանդէսին ներկայ էին Բրէտ. Բարձր Ներկայացուցիչը ու Զօր. Մաքսուէլ իրենց տիկիններով, Գահիրէի կառավարիչը և ամբողջ հիւպատոսները։ Նոյնպէս Աղեքսանդրիոյ Ժարտէն Ռոզէթի նուագահանդէսը յոյժ փայլուն էր։ Եգիպտոսի միւս բոլոր քաղաքներուն մէջ հանգանակութիւն կատարուեցաւ ի նպաստ Անգլ. Կարմիր Խաչին, որ այդպէսով կարեւոր հասոյթ մը ունեցած է։

Գահիրէի յոյն հասարակութիւնը երէկ՝ կիրակի՝ մեծ միթինկ մը գումարելով Քիւրսալի մէջ, հեռագիր մը ուղղեց Աթէնք, վարչապետ Պ. Զայիմիսի, որով կը խնդրէ Ցունաստանի միջամտութիւնը Դաշնակիցներու կողքին։

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ Տպարան
Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ
Imp. Economique, Alex.

ՍԱԿԱՐԱՆ

1 Նոյեմբեր 1915

ԲԱՄՊԱԿ		Բացում	Փակում
	Նոյ.	18 1]16	17 31]32
	Յունվար	18 1]2	18 11]32
	Մարտ	18 11]16	18 11]16
	Նոյ.(1916)	17 29]32	17 23]32
ԲԱՄՊԱԿԻ ՀՈՒՆՏ			
	(3 ամիս)	105 5]40	105 20]40
	(2 ամիս)	107 10]40	107 10]40

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Գրեդի Ֆոնսիէ 1886	Ֆr.	287.—
» » 1903	»	237.—
» » 1911	»	243 50
Բուժելի Օրկաբուղի	»	130.—
Բանկամա	»	91.—